УДК 821.161.2Жадан

РОМАН СЕРГІЯ ЖАДАНА «МЕСОПОТАМІЯ»: ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ТА ІДЕЙНИЙ ЗМІСТ

Тетяна Мейзерська*, д-р філол. наук, проф.*

Київський національний лінгвістичний університет
T_mejzerska_s@ukr.net

У статті звернено увагу на жанрову невизначеність роману С. Жадана в сучасному українському літературознавстві (роман у новелах; збірка оповідань, доукомплектована віршами; цикл ліризованих оповідань; експериментальна форма на зразок урбаністичної симфонії; невеличка повість). Відштовхуючись від свідчення письменника про його прагнення витворити «приватну міфологію» міста Харкова «в універсальному міфологічному контексті», авторка статті означує твір як системно організовану за принципом художнього міфотворення структуру, виділяючи основні її риси: універсалізація художнього мовлення, яка здійснюється завдяки сплаву мови прози й поезії; прийом прихованого притчевого начала; логіка повторювання; уникнення імені, його прогностичне метонімічне заміщення, що будується за принципом загадки.

Аналізуючи жанрову специфіку твору, авторка констатує органічне злиття епічної форми з жанровими формами архаїчної лірики: псалмів, гімнів, духовних пісень протестантської гілки християнства (гостел і спірічуелс), блюзових та джазових композицій. Центральну ідею роману розглянуто як наскрізну для всієї творчості Жадана, що репрезентує основне повторюване ядро його авторської міфології: вибір і поведінка людини в кризові часи, її здатність до самоорганізації, її усвідомлення «вдячності і відповідальності». Цей ідейний задум письменника у статті напряму прив'язано до глибоко прихованої смислотворчої ролі заголовку твору.

Ключові слова: *роман, міфопоетика, джаз, наратор, децентрація, притчеве начало, метонімія.*

Сергій Жадан належить до письменників, яких цікаво читати, цікаво занурюватись у «кольорові шовкові нитки історій, розв'язувати вузли, терпляче брести в сонячному промінні, тримаючи в руках рятівну нитку» [5, с. 179]. До речі, коментуючи цю фразу із «Месопотамії», мимоволі згадуєш рядок із «Упанішад»: світ твориться не як дерево із зерна, а як міраж із сонячних променів (див.: [11, с. 173]). Чи не так розгортаються й основні сюжетно-композиційні вузли «Месопотамії» — тексту, що не має головного героя і наскрізної сюжетної пригоди? Зазначена оповідна риса твору ускладнює і його жанрове визначення, що також постає досить неоднозначним. Так, одні критики вважають, що «Месопотамія» за жанром роман у новелах, коли герої одного тексту з'являються в іншому, а потім — й у віршованій

© Мейзерська Т., 2016

частині книжки [13]; інші — що це збірка оповідань, доукомплектована віршами у співвідношенні дев'ять до тридцяти [12]; ще інші уточнюють, що це цикл ліризованих оповідань: сюжет, котрий не розвинувся в одному оповіданні, набуває продовження в іншому, утворюючи циклічну структуру [14]. Яр Левчук наголошує на експерименті з прозовою формою, де за допомогою спеціальної техніки літературного монтажу автор створює щось на кшталт урбаністичної симфонії [8]. А Васьковська вважає, що письменник творить ілюзію невеличкої повісті, яка тісно пов'язана з шумерською міфологією та біблійними мотивами [1]. Натомість сам автор зазначає, що для нього було цікаво витворити «приватну міфологію» міста Харкова «в якомусь універсальному контексті — міфологічному» [4].

Це зауваження письменника видається досить суттєвим для розуміння як стильової організації твору, так і його жанрової природи. Справді, якщо торкнутись вавілоно-ассірійської міфології, яка відтворює уявлення народу, що жив завдяки іригаційному землеробству, то не дивно, що вона в значній мірі пов'язана (а саме на такий контекст постійно натякає автор) з водою. Та й епіграфом до твору Жадан обирає по суті фіктивну цитату з історії шумерів. Однак глибше ознайомлення з романом переконує в тому, що ввесь зазначений текстовий пласт служить лише приводом для розвитку його власної авторської міфології; матриць вавілонського тексту у творі шукати марно. Натомість уся структура твору, безперечно, є міфогенною.

Насамперед слід наголосити на оригінальній авторській спробі універсалізації художнього мовлення, що здійснюється завдяки художньому сплаву мови прози й поезії: «міфологізація тут відбувається через саму мову, через те, як це розказується, а вже потім — про що йдеться» [12]. Отож ідеться про твір як системно організовану за принципом художнього міфотворення структуру: кожен герой у той чи той спосіб репрезентує глибинну ідею твору — ідею втраченої любові й людської взаємопідтримки, загублену, забуту, вичерпану сутність — ту, що від початку світу має вічну і єдину мову — мову поезії. Вона й складає основну матрицю безкінечно повторюваного міфу про суть людського існування:

Я говоритиму, що Господь став поміж нами,
взяв і пересварив наші цехи та бригади,
розділивши нас за мовою, за шкірою та іменами,
змушуючи нас відтепер будувати вуличні барикади.

Тож вода в його дароносицях
відтепер завжди солона,
і по його золотих церквах стоять ірландці з лемками.
І моя любов, забута мною
в сквотах нічних Вавилона,
плаче за мною всіма своїми
мовами і діалектами [5, с. 363].

Ця безодня міфу у творі реалізується через цілу серію метафоричних пасток, варіації яких можуть бути безкінечними, формуючи основне ядро жаданової міфології. Мова любові, пригнічена й затлумлена, руслами часу, потоками мільярдних тіл і душ пливе вічно, воскрешаючи в мові поетів і апостолів, забезпечуючи «тяглість річища, тяглість потоку, і ніхто не може зупинити всю цю масу вологого світла, весь цей огром тепла й холоду: ріка принесе всі чуті тобою інтонації, ріка збереже все залишене при берегах тепло, ріки вміють чекати, вміють починати все від початку» [5, с. 315]. Логіка міфу, вичерпуючи його суть і єднаючи протиріччя, повертаючись до першоначал, універсалізує і відновлює затерті великі Істини, творячи універсальну мову поезії. Такий міф можна проказувати безмежно, аж поки не вичерпається його суть:

А я їй кажу:
Ніхто не буде страждати.
Навіщо тоді існує вся ця поезія,
навіщо в повітрі відкриваються всі ці шлюзи і шахти?
Для чого тоді ми заповнюємо порожнечу
віршами й колядками,
для чого лаштуємо втечу?
Адже кожен нормальний поет
може спинити своїми словами
будь-яку кровотечу.
І тоді вона питає:
чому ж ці нормальні поети поводяться, ніби діти?
Чому живуть, як прибульці,
й помирають, наче бандити?
Чому не спиняють хоча би те,
що можуть спинити?
А я їй кажу: тому що важко жити з чужими тілами,
тому що в святих щодо мови свої незрозумілі плани,
тому що нормальних уже не лишилось, а ті, що є, —
злодії та шарлатани.

Заговорюють біль тваринам і дітям,
ловлять пташине пір'я, що застряло між віттям,
живуть собі, вибираючи
між смертю і безробіттям [5, с. 361].

За глибинною логікою твору, дискредитовані й спотворені людські цінності в сучасному світі втратили свою силу, але не зникли, бо ніколи не зникають, отож і переносяться, перетікають у часі найчастіше через упосліджених, через їх осягнення світу як страждання і відмову, як здобуття іншого знання та просвітлення. Звідси своєрідна поетизація шарлатанства у творчості Жадана, головними героями якої постають «чорнороби всіх країн, найманці та повстанці» [5, с. 363]. Найбільш ємким метафоричним узагальненням цієї спільноти у творі виступають образи із символічного сну Соні: «Снилась їй ріка, якою піднімалися кораблі. Старі, іржаві, з жовтими від води бортами й чорними від сажі трубами. Ставали посеред ріки й відчайдушно сигналили. З бортів у воду стрибали моряки — втомлені, неголені, від цього злі й рішучі. Добиралися вплав до берега, вибрідали на пісок у важкому одязі, розбитих черевиках, ішли причалом, гнівно озираючись на кораблі...» [5, с. 99] (див. також поезію автора «Загибель ескадри»). Улюблені герої Жадана, як уже неодноразово помічено критикою, — люди, звільнені від Системи (чи викинуті нею), які змушені самостійно відшукувати нових способів самоорганізації свого світу. У цьому зізнається й сам автор: «Мої герої, принаймні мої позитивні герої, доволі скептично ставляться до влади загалом, до будь-якої спроби підпорядкувати їх своїй владі. Комуни, профспілки та трудові об'єднання — найкращі методи боротьби з національним та транснаціональним капіталом» [6]. Означена тема, наскрізна як для поезії, так і для прози, була й залишається для Жадана однією з головних. Недарма за ліричним героєм його творів у критиці закріпилась назва «такого собі кульгавого лорда Байрона нашого сторіччя. Лорда, що кинув виклик рафінованому товариству» [2]. До галереї просвітлених шарлатанів можна віднести пастора-фокусника з «Ворошиловограду» — проповідника, який власним зусиллям і усвідомленням власної відповідальності за своє життя звільнився від наркозалежності. Ця постать є знаковою у символічному смисловому вивершенні твору — розказаній ним біблійній притчі про пророка Даніїла, яка стає суттєвим засобом універсалізації центральної ідеї роману: вибору і поведінки людини в кризові часи, її самоорганізації, «вдячності і від-

повідальності». Подібна універсалія є наскрізною й для авторської міфології «Месопотамії». Її вивершують шокуючі, примножені розповідями про органічно причетних до людських таємниць дресированих тигрів, собак і коней, історії циркового завгоспа Валєри, який «оповідав про солодкий і таємничий світ циркового ремесла, про строгі порядки й суворі звичаї, древні ритуали та внутрішньоцехову ієрархію» [5, с. 177].

Для кращого розуміння прихованого смислу «Месопотамії» цікаво звернутись до праці відомого дослідника шумеро-ассірійської цивілізації Льва Мечникова, який ще у виданому в Парижі в 1889 р. дослідженні «Цивілізація і великі історичні ріки» наголошував на важливому значенні рік у зародженні людської спільноти, яка лише завдяки індивідуальним зусиллям у протистоянні природним катастрофам «примушувалась до складної і мудрої координації» [9] своїх дій і вчинків. На думку Л. Мечникова, всі ці ріки володіють однією знаменною рисою, здатною пояснити таємницю їх видатної ролі: їх специфічне географічне середовище могло бути «повернуте на користь людині *лише колективною*, суворо дисциплінованою працею великих народних мас...» [9]. Значимою видається й та думка вченого, що причину виникнення, характеру та еволюції первісних інституцій «слід пов'язувати не з середовищем, а *зі стосунками між середовищем і здатністю людей, які його населяли, до кооперації і солідарності*» (виділено мною. — *Т. М.*) [9]. Цілком очевидно, що кожний читач, добре обізнаний із творчістю Жадана, буде подивований спорідненості думок. У всякому разі, пояснюючи поведінку своїх героїв, письменник неодноразово вказує на їх «солідарність та взаємопов'язаність», апелюючи до стереотипів архаїчних спільнот, які живуть за своїми особливими, доволі патріархальними правилами [3].

Своєрідний задум письменника, як і в романі «Ворошиловоград», актуалізував виразне притчеве начало «Месопотамії». Так, дослідники вже помітили розчинення в структурі твору притчі про блудного сина (цирковий завгосп Валєра, Боб Кошкін, що подорожував до Штатів, образ святої Сари — покровительки мандрівників і т. п.). За параболічною моделлю розгортаються й матриці розпізнавань героями своїх ситуацій у чужих долях. Так, слухаючи історію Валєри, його втраченої любові, каяття й неможливості нічого змінити, Юра, — в оптиці своєї індивідуальної ситуації, — резонує, жалкуючи, що «не витрусив зі світу те, що їм (йому і його покійній дружині. — *Т. М.*) належало по праву...:

«Хто ж знав, що все так швидко зміниться, що все так швидко минеться» [5, с. 196]. Влаштувавши з ревнощів і помсти криваве побоїще друзів нареченого своєї приятельки Соні, Данило раптом пригадує давню історію побиття ним наркомана, якого взявся підвезти. Ледь живого, з вибитим оком, він, усвідомлюючи власний злочин, все ж спроваджує його до лікарні. — «І що робити?» — запитує лікаря. — «Нічого не робити», — відповість той: «Іноді наші уявлення про кривду, завдану нам, зовсім не співмірні з тими докорами сумління, які будуть гризти нас ціле життя. Але щоби зрозуміти це, потрібно й прожити щонайменше ціле життя» [5, с. 126]. Так химерним чином у структурі твору переплітаються долі всіх героїв, тому не випадково читач постійно констатує певні повтори чи їх варіації. Звідси виробляється стійке уявлення про своєрідне цілокупне представлення людського образу у творі. Всі чоловіки ніби зливаються в один крупний портрет з лише деякими незначними відхиленнями: боксер, переламаний ніс, досвід наркотиків і просвітлення, рок-н-рол і т. д. і т. п. — «схожі на корабельні команди: виснажені, проте незламні, вони були між собою чимось подібні, як і належиться чоловікам, що проводять разом в обмеженому просторі довший час» [5, с. 110]. Те ж саме можна сказати і про образи жіночі. На всіх цих героях лежить «теплий згусток утоми» — «і жодні робочі будні, жоден кар'єрний поступ нічого не важили проти цього згустку, який просто роз'їдав ізсередини всі внутрішні органи, мов запущена кимось під шкіру піранья» [5, с. 18].

Єдність і перетікання сутності в конкретні людські форми провокує іще одну міфологічну рису роману: своєрідне уникнення імені, його прогностичне метонімічне заміщення: відірваний палець на лівій руці (Юра), «обсос у ковбойському капелюсі» (Боб), низенький мужчина, «оливкового кольору заплиле обличчя, вузькі очі, пухкі губи, біла, але несвіжа сорочка, дорогі, проте нечищені черевики (Коля), «двоє, схожі на таксистів: один у шкірянці, другий із наколками» (Олег і Данило). Найяскравіше ця ознака проявляється в образі жодного разу не названої знайомої Матвія, в якій ніби по черзі вгадуються риси усіх жіночих образів роману: Аліни, Соні, Даші, Насті і т. д.). Вони ніби «переливаються з однієї тілесної форми в іншу, залишаючи суть незмінною» [7], то розходячись, то знову переплітаючись, як струмки і ріки. Таку метонімію можна означити як енігматичну: вона будується за принципом загадки — спочатку деталь, і лише пізніше за нею розпізнається герой. Так зовнішня фокалізація

стає однією з визначальних у репрезентації наративної стратегії роману: адже міфоструктура — це, по суті, структура розпізнавання.

Не менш важливими у розкритті художнього задуму роману видаються й ознаки органічного злиття епічної форми з жанровими формами архаїчної лірики: псалмами, гімнами, протестантськими духовними піснями (гостел і спірічуелс), а також блюзовими та джазовими композиціями, у яких переважають афро-американські джазові форми. Загалом джазовий наратив «Месопотамії» стає одним із найважливіших виражальних засобів створення напруги, внутрішньої конфліктності твору. Він репрезентує певний образ мислення, структурування світу, постаючи своєрідною метамовою твору, екзистенційним пуантом трагічної свідомості героїв.

Відстеження інтермедійних кореляцій мови літератури з мовою джазу дало підстави російській дослідниці Н. Поліщук здійснити типологію літературного джазу як оригінальної наративної та експресивної стратегії сполученя художнього та музичного текстів [10, с. 104–110]. Застосовуючи запропоновану типологію стосовно аналізованого нами твору, можна, як найприкметніші, виділити такі дві особливості, як:

- інтермедіальна тематизація;
- репрезентація джазової композиції на рівні цілого тексту та його частин.

З інтермедіальною тематизацією зіштовхуємося у випадках прямих відсилань до реально існуючих джазових музикантів, інструментів, мелодій блюзу, спірічуелс, рок-н-ролу, цитатних заголовків тощо. Стосовно «Месопотамії» слід наголосити на наскрізному внутрішньому озвученні тексту. Вже з першої сторінки маємо метафоричне представлення похоронної процесії з Маратом, котра нагадувала «музичний магазин зі своїм піаніно» [5, с.14]; у розділі «Ромео» натрапляємо на оригінальну поетичну-музичну зарисовку дому як органу, як цілого звукового оркестру. Загалом максимально приховане музично-звукове тло твору, його напружено-тривожний, почасти надривний ритм ніби виконують функції хору в античній трагедії, що супроводжує вихід і зникнення на сценічному подіумі кожного з акторів. Ось з'являється Беня, сивий і коротко стрижений, зморшки прорізали його «фізію, роблячи... чимдалі подібнішим до Міка Джаггера» [5, с. 17]. Ось Ромео, «зачіска якого робила його схожим на вокаліста боні ем» [5, с. 58]. Ось Юра, який «в рок-н-ролі був років сто»,

навіть свою внутрішню ситуацію герой оцінює в оптиці джазової метафорики: «Стрес — це коли ти граєш на електрогітарі, а в залі немає електрики» [5, с. 175]; ось справжній рок-стар Вадик Сальмонела, якого врятували «рок-н-рол, дух бунтарства, естетика свободи, пісні протесту й розширення свідомості» [5, с. 239]. Ось Настя, загадкова чаклунка і рятівниця душ, проникливо слухає гірко-солодку «блюзову суміш» про тяжку долю дівчини з невеликого портового містечка, «мовби в пісні йшлося саме про її життя» [5, с. 147]. Ось згасаючий від раку Лука захоплено підскакує під блюз своєї улюбленої Паті Сміт.

Ритмічний малюнок наративу при цьому твориться за правилами джазового чи блюзового квадрату, який може повторюватися рівно стільки разів, скільки захочуть музиканти. При цьому кожний квадрат імпровізації практично складає собою окремий твір, виконаний в єдиному стилі. Кожен герой роману має свій голос і свою партію, і лише поєднуючи всі голоси в один оркестр (джаз-бенд), відтворюємо повну картину того, що відбувається, тобто джазової композиції. Її репрезентація на рівні цілого тексту та його частин проявляється в тому, що як у музиці, так і в художньому тексті, развиток теми проходить за схожим сценарієм: спочатку короткий вступ, що передує основному змісту роману (вбивство, похорон і поминки Марата — тема в джазовій п'єсі); далі — представлення подій з точки зору кожного з героїв (соло окремих інструментів, варіації теми). Так у розділі «Марат» основним наратором виступає Іван; він починає розповідь, веде її, а до того ж коментує, уточнює й доповнює своїми спогадами про покійного розповіді їх спільних друзів Бені, Костика і Сема, які підхоплюють і розвивають тему, що у кожній із історій проходить так звані ступінчаті зміни; і насамкінець — остання поява теми з участю всього складу. Вона розгортається в завершальному розділі «Лука», де всі герої знову сходяться на день народження смертельно хворого друга.

Подібний принцип оповіді яскраво виражений і в третьому розділі «Іван», який композиційно є ще складнішим. Тут історії двох подружок — Даші і Соні, — одруження Соні, побачені також із трьох точок зору: Ромео, Іваном і самою Сонею, а згодом доповнюються ще й спогадами залишеного нею в минулому чоловіка Олега. Подібне майстрування оповіді на мові джазових композицій реалізує поняття техніки симплу (simpl), що в музиці позначає невеликий оцифрований звуковий фрагмент, який можна отримувати шляхом «нарізки» ок-

ремих музичних фрагментів із будь-якої композиції. Такий принцип організації музичного тексту близько нагадує техніку бриколажного міфонаративу: кількість таких повторень чи образних зміщень може бути по суті безкінечною, аж поки, за логікою, не буде вичерпаною глибинна суть міфу. У випадку аналізованого роману така ознака простежується цілком очевидно, даючи іще одну підставу для означення його жанру як міфологічного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васьковська А. Сергій Жадан — проповідник із харківської Месопотамії [Електронний ресурс] / Алла Васьковська. — Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/10/141028_book_2014_reader_review_zhadan
2. Вітановська Л. Хай живе Жадан!!!! [Електронний ресурс] / Лінда Вітановська. — Режим доступу: http://gloss.ua/story/books/article/19887
3. Десятерик Дм. Небесний Ворошиловоград [Електронний ресурс] / Дмитро Десятерик. — Режим доступу: http://www.day.kiev.ua/uk/article/marshrut-no1/nebesniy-voroshilovgrad
4. Жадан С. Людина, яка не боїться любити, втрачає всі страхи і стає сильнішою [Електронний ресурс] / Сергій Жадан. — Режим доступу: http://gorod.dp.ua/news/88742
5. Жадан С. Месопотамія / Сергій Жадан. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. — 364 с.
6. Жадан С. У «східняків» і «западенців» спільні проблеми [Електронний ресурс] / Сергій Жадан. — Режим доступу: http://zhadan.info/serhij-zhadan-u-shidnyakiv-i-zapadentsiv-spilni-problemy/
7. Іванус М. Месопотамія. В ній ти і я [Електронний ресурс] / Марія Іванус. — Режим доступу: http://www.uamodna.com/articles/mesopotamiya-i-ya/
8. Левчук Я. Урбаністична симфонія [Електронний ресурс] / Яр Левчук. — Режим доступу: http://findbook.com.ua/uk/book_review/urbanistichna-simfoniya-0
9. Мечников Л. Цивилизация и великие исторические реки [Електронний ресурс] / Лев Мечников. — Режим доступу: http://sbiblio.com/biblio/archive/mechnikov_stati/03.aspx
10. Полищук Н. А. Литературный джаз как нарративная и экспрессивная стратегия американской литературы (на примере творчества Тони Моррисон) / Н. А. Полищук // Вестник Удмуртского университета. История и филология. — 2010. — Вып. 4. — С. 104–110.
11. Радхакришнан С. Философия упанишад / Сарвепалли Радхакришнан // Индийская философия. — М.: Миф, 1993. — Том 1. — 624 с.

12. Стасіневич Є. Анатомія одного міста: рецензія на «Месопотамію» Сергія Жадана [Електронний ресурс] / Є. Стасіневич. — Режим доступу: http://www.theinsider.ua/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/
13. Шутяк Л. Любов та інші месопотамські дивовижі [Електронний ресурс] / Лілія Шутяк. — Режим доступу: http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/lyubov-ta-inshi-mesopotamski-divovizhi
14. Щур О. Фірмові любов та сум від Жадана [Електронний ресурс] / Оксана Щур. — Режим доступу: http://litakcent.com/author/oksana-shchur/

РОМАН СЕРГЕЯ ЖАДАНА «МЕСОПОТАМИЯ»: ЖАНРОВО-СТИЛЕВОЕ СВОЕОБРАЗИЕ И ИДЕЙНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

***Татьяна Мейзерская**, д-р филол. наук, проф.*

Киевский национальний лингвистический университет

В статье обращено внимание на жанровую неопределенность романа С. Жадана в современном украинском литературоведении (роман в новеллах; сборник рассказов, доукомплектованный стихами; цикл лиризованных рассказов; экспериментальная форма на пример урбанистической симфонии; небольшая повесть). Отталкиваясь от личного свидетельства писателя о его стремлении осуществить «частную мифологию» города Харькова «в универсальном мифологическом контексте», авторка статьи определяет произведение как системно организованную по принципу художественного мифотворчества структуру, виделяя основные ее черты: универсализация художественной речи, определяющаяся благодаря сплаву языка прозы и поэзии; прийом скрытого притчевого начала; логика повторов; отказ от употребления имени героя, его прогностическое метонимическое замещение, строящееся по принципу загадки.

Анализируя жанровую специфику произведения, авторка констатирует органическое сращивание эпической формы с жанровыми формами архаической лирики: псалмов, гимнов, духовных протестантских песен (госпел и спиричуелс), блюзовых и джазовых композиций. Центральную идею романа рассмотрено как сквозную для всего творчества Жадана, репрезентующую основное повторяющееся ядро его авторской мифологии: вибор и поведение человека в кризисные времена, его способность к самоорганизации, осознание «благодарности и ответственности». Этот идейный замысел писателя в статье напрямую привязан к глубоко таящейся смыслообразующей роли заглавия произведения.

***Ключевые слова:** роман, мифопоэтика, джаз, нарратор, децентрація, притчевое начало, метонимия.*

STYLISTIC AND GENRE ORIGINALITY OF THE NOVEL «MESOPOTAMIA» BY SERHIY ZHADAN

***Tetiana Meyzerska**, Doctor of Philology, Professor*

Kyiv National linguistic University, Kyiv, Ukraine

The article focuses on the ambiguity of genre in the novels by S. Zhadan in terms of modern Ukrainian literary studies (a novel in short stories; a collection of stories accompanied by poems; a cyclus of lyrical short stories; an experimental literary form of urban symphony etc.). Based on the writer's desire to create «a private mythology» of Kharkiv in its «universal mythological context», the author of the article defines the novel as systemically organized according to the princilples of literary mythopoetics, and states its features: universalization of narration (a fusion of prose and poetic narrative); a disguised parabolic structure; repetition; avoiding the name and its metonymic transformation based on the principle of a riddle etc.

While analysing the genre specificity of the novel, the author observes the merging of epic forms with those of archaic lyrics, namely: psalms, hymns, Protestant spirituals, as well as blues and jazz pieces. The article emphasizes the harmony of jazz narration, which serves to create the peculiar tone of inner tension, reflects the way of dramatic thinking and shaping the reality by the heroes of the novel. The author hypothesises that the narrative strategy of «Mesopotamia» is organised according to specific rules of jazz and blues songs («the jazz square»). Observing the composition of the chapters of the novel («Marat», «Ivan», «Lucas»), she demonstrates the pattern of developing the main theme in the similar scenarios: a short introduction, leading the reader into the plot (the murder of Marat and his funeral — the theme of the jazz song); representation of the events by each of the heroes (the solos of musical instruments, variations and their developing, the so called step variations — changes they undergo in every short story) etc. Thus, every hero has his own voice but only when all the voices are gathered in a jazz-band may we get the whole view. This specific jazz poliphony goes against the traditional hierarchical structure of the narrative and can be termed as decentration.

The author claims that the main idea of the novel can be viewed as a leitmotif of Zhadan's writing on the whole. It represents the constantly repeated nucleus of his mythology: the problem of choice and human behaviour in a critical situation, personal self-discipline and motivation, gratitude and responsibility. This main idea, according to T. Meyzerska, is closely connected with the historical and cultural context of archaic communities (the idea, which S. Zhadan himself implies), as well as «the relationship within the environment and the ability of people to cooperate» (L. Metchnikov). The author concludes that this universal becomes dominant both in perceiving the title of the novel and its implicit sense-making mechanisms.

***Key words:** novel, mythopoetics, jazz, narrator, decentration, parable, metonymy.*

REFERENCES

1. Vaskovska, A. (2014), «Serhiy Zhadan — the prophet of Kharkiv Mesopotamia», available at: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/10/141028_book_2014_reader_review_zhadan (access October 30, 2014).

2. Vitanovska, L. (2009), «Long live to Zhadan!!!», available at: http://gloss.ua/story/books/article/19887 (access January 22, 2009).
3. Desyateryk, D. (2011), «The divine Voroshylovhrad», available at: http://www.day.kiev.ua/uk/article/marshrut-no1/nebesniy-voroshilovgrad (access February 18, 2011).
4. Zhadan, S. (2014), «The one, who is not afraid of love, looses all fears and becomes stronger», available at: http://gorod.dp.ua/news/88742 (access February 18, 2014).
5. Zhadan, S. (2014), «Mesopotamia», Klub simeynogo dozvillya, Kharkiv, 364 s. [in Ukrainian].
6. Zhadan, S. (2015), «The «easterners» and «westerners» have common problems», available at: http://zhadan.info/serhij-zhadan-u-shidnyakiv-i-zapadentsiv-spilni-problemy/ (access October 30, 2015).
7. Ivanus, M. (2015), «Mesopotamia. The home for you and me», available at: http://www.uamodna.com/articles/mesopotamiya-i-ya/ (access March 17, 2015).
8. Levchuk, Ya. (2014), «The urban symphony», available at: http://findbook.com.ua/uk/book_review/urbanistichna-simfoniya-0 (access April 24, 2014).
9. Metchnikov, L. (2015), «Civilization and great historical rivers», available at: http://sbiblio.com/biblio/archive/mechnikov_stati/03.aspx (access October 21, 2015).
10. Polishchuk, N. A. (2010), «Literary jazz as a narrative and ekspressive strategy of american literature (based on the works by Tony Morrison)», *Vestnik Udmurtskoho universiteta, Istoriya i filologiya*, issue 4, pp. 104–110 [in Ukrainian].
11. Radkhakrishnan, S. (1993), «The philosophy of the Upanishads», *Indiyskaya filosofiya*, Mif, Moskow, volume 1. [in Russian].
12. Stasinevych, Ye. (2014), «The anatomy of one city: a review of «Mesopotamia» by Serhiy Zhadan», available at: http://www.theinsider.ua/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/ (access January 20, 2014).
13. Shutiak, L. (2014), «Love and other miracles of Mesopotamia», available at: http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/lyubov-ta-inshi-mesopotamski-divovizhi (access March 20, 2014).
14. Shchur, O. (2014), «Branded Love and Sadness from Zhadan», available at: http://litakcent.com/author/oksana-shchur/ (access February 13, 2014).

Стаття надійшла до редакції 9 лютого 2016 р.